

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 6

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

*Elektron nashr. 290 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 25-iyunda ruxsat etildi.*

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessor
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeovich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Oliy ta'lim islohotlarida – muhandislik maktablarini institutsional rivojlantirish asoslari	16
Qo'ng'iro'tboy Avezimbetovich Sharipov, Abduqunduzova Nazokat Usmonqulovna	
Xufiyona iqtisodiyot mamlakatimiz rivojiga to'siq bo'lmoqda	20
Muxiddin Kalonov	
“Yashil” iqtisodiyotni moliyalashtirish amaliyotini takomillashtirish	24
Muhammadiyeva Maftuna	
Oliy ta'lim tizimidagi islohotlarda innovatsion yechimlarning zarurati	27
Abduqunduzova Nazokat Usmonqulovna	
Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishda ish beruvchilar va yonlanuvchilar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni aniq sotsiologik baholash.....	31
Dustmurodov Orifjon Ismatilloevich	
Перспективы развития средств размещения в экологическом туризме на охраняемых природных территориях Узбекистана.....	40
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
Bank kartalari orqali ko'rsatilayotgan xizmatlari bozorining rivojlanish borasidagi asosiy tendensiyalari va muammolari	49
To'irov Yunus Alamovich	
Kichik biznes subyektlarida innovatsionraqabatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish orqali import o'rnini bosish strategiyasini shakllantirish istiqbollari.....	55
Rustamov Alisher Raxmataliyevich	
Nodavlat umumiy o'rta ta'lim maktabning faoliyati samaradorligini aniqlashda innovatsion usullardan foydalanish.....	62
Ustadjalilova Xurshida Aliyevna	
Tijorat banklarida bank risklarini boshqarishning strategik ahamiyati.....	67
Altibayev Xudayberdi Kuvandikovich	
Klaster iqtisodiy subyekt sifatida: mohiyati va tasnifi.....	71
Usmonov Sharofiddin Pazlitdinovich	
Tijorat banklari tomonidan yoshlar tadbirkorlik faoliyatini kreditlashning nazariy-uslubiy jihatlari.....	76
Asrorov Azizbek Isomiddin o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalari xalqaro tasnifi: nazariya va tendensiya.....	81
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
Iqtisodiyot transformatsiyasi sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar moliyaviy resurslarini boshqarishda metodologik yondashuvlar va ilmiy qarashlar	86
Jiyanova Nargiza Esanboyevna	
Davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini samarali tashkil etish mezonlari va omillari.....	93
Z. Abdikarimova, S. Madaminov	
Savdo korxonalarini boshqaruv samaradorligini oshirish imkoniyatlari.....	97
Q. J. Mirzayev, Sh. M. Islomov	
Sociological Assessment of Migration Processes	102
Gulmurodov Kamoliddin Abdukodir ugli	
Current issues of business management in the context of digitalization of the economy	112
Safarov Bakhtiyor Djurakulovich, Kadirova Zulhumor Namazovna, Dadabaev Kuchkor Abdullaevich	
Методические основы маркетинговых стратегий акционерных обществ.....	118
Эркинов Шахзод Баходир ўғли	

Insurance Mechanisms in Foreign Trade: Mitigating Risk and Facilitating Global Commerce	125
Abirkulova Sohibjamol	
Improving the Conceptual Framework for Modernizing the Tax System (Using the Example of Uzbekistan)	130
Bakhrom Nomazov	
Ayollarning inson kapitalini rivojlantirishda kraudfanding platformasining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	136
Bozorova Saxobat Abdujapparovna	
Evaluating the Environmental Sustainability of Uzbek Firms in the Green Economy.....	142
Nurbek Xalimjonov Ulugbek ugli	
O'zbekiston iqtisodiyotini innovatsion rivojlanishida inson kapitalining roli	148
Eshmirzayev Faruddin Ilxomjonovich, Salimova Zaxro Sobirjon qizi	
Agroklastarlarda asosiy vositalarni modernizatsiyalash va ta'mirlash xarajatlarini tahlil qilish	155
G'afforov Ilhomjon Ilyosjonovich, Mirzayev Behzod Abdug'ofur o'g'li, Narzullayev Nodirbek Aziz o'g'li	
Improving the Practice of Increasing the Effectiveness of Managing Innovation Processes in Commercial Banks	160
Juraev K. T.	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanish	164
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish va yashirin iqtisodiyotni kamaytirishda soliqlarning roli va ahamiyati.....	169
Madraximov Baxtiyorjon Ortiqboy o'g'li, Rizayev Xabib Abduraufovich, Namazov Sa'dulla Namozovich	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tishning joriy holati tahlili.....	175
Rahmatullayeva Dilbar Olimovna	
Buxoro viloyatida savdo xizmatlari raqobatbardoshligini baholash uslubiyatini takomillashtirish..	181
Raxmatov Akmal Anvar o'g'li	
The Contribution of Transport in the Development of Tourism Industry (Case Study: Uzbekistan).....	187
Rofeeva Rukhshona Shavkatovna	
Tadbirkorlik tavakkalchiligini sug'urtalash tizimi.....	192
Sabirova Asal Shuhratovna	
Improving the Effective use of Funds From Taxes and Fees in Kashkadarya Region	196
Shakhzod Zokhidov	
Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida sanoat korxonalarida iqtisodiy salohiyatni boshqarish	202
Kadirova Shaxnoza Ilhomovna	
Yangi O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida kadrlar tayyorlash masalalari.....	207
Usmonov Baxodir Suvonqulovich	
Temir yo'l transportida innovatsion faoliyatni rivojlantirish yo'llari	211
Nasimov Shavkat Vasiyevich	
O'zbekistonda banklararo raqobat.....	219
Zunnunova Xulkar Muxtorovna	
O'zbekistonning xalqaro moliya tizimiga integratsiyasini ta'minlashni takomillashtirish.....	225
Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna, Kuchkarov Sanjar Baxtiyarovich	
Respublikamizda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish istiqbollari	229
Abduxamid Abdumalikovich Bektemirov	
Iqtisodiy xavfsizlik tushunchasining mohiyati.....	233
Aripov Oybek Abdullayevich, Madiyorov Shavkatbek Muxtarovich	

Aksiyadorlik jamiyatlarida konsolidatsiyalashgan moliyaviy holat to'g'risida hisobot tuzishning bosqichlari.....	237
Eshonqulov Azamat Abdiraximovich	
Davlat moliyaviy nazoratining turlari va shakllari.....	241
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich	
Tog' turizmini rivojlantirish manfaatlarini yo'lida investitsiya resurslarini to'plash mexanizmlarini ishlab chiqish samaralari.....	245
Xidirov Alimardon Dagarovich	
The Main Role of the Teacher While Managing the Classroom and Some Aspects of Teaching English	248
Nilufar Turdiyeva	
Davlat xususiy sherikchilik faoliyatining menejment funksiyalari tizimida muvofiqlashtirishning ahamiyati	252
Suleymanov Farrux Raximjon o'g'li	
Qishloq xo'jalik mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmlari va sohada amalga oshirilayotgan tarkibiy-miqdoriy o'zgarishlar dinamikasi	256
G. Sh. Qo'ldosheva, A. J. Toshboyev	
Логистика в Азии: опыт и перспективы оптимизации	260
Каюмова Паризода	
Temir yo'l transportida yo'lovchi tashish imkoniyatlarini oshirishning zamonaviy yondoshuvlari...	266
G. I. Abdulxamidova	
Повышение эффективности использования местных налогов и сборов в Кашкадарье: международная перспектива	272
Shahzad Zokhidov	
Financial and Credit Support for Investment and Innovative Developing Activities of a Tourist Enterprise	275
Rozokov Mukhammadaziz Mansurovich	
Роль контроля качества по хранению и переработке зерна в обеспечении продовольственной безопасности Республики Узбекистан	282
Холбекова Дилобар Расулжон кизи	

TEMIR YO'L TRANSPORTIDA INNOVATSION FAOLIYATNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI

Nasimov Shavkat Vasiyevich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada temir yo'l transport tizimining innovatsion faoliyatini rivojlantirishni belgilab beruvchi asosiy yo'nalishlar, temir yo'l transport tizimini iqtisodiy rivojlantirishning asosiy vazifalari, O'zbekistonda temir yo'l transporti ishi ko'rsatkichlari tendensiyalari tadqiq etildi, temir yo'l transportini tarkibiy isloh qilishning eng muhim shartlari ko'rsatib berildi, tahlil natijalariga ko'ra o'rganilgan muammolar tizimlashtirildi, shu bilan birga temir yo'l transportida innovatsion faoliyatni rivojlantirish yo'llari taklif etilgan.

Kalit so'zlar: temir yo'l transporti tizimining innovatsion faoliyati, innovatsion model, innovatsion faoliyat, transport tizimi, vazifalar irarxiyasi, transport kompleksi, innovatsion salohiyat, intermodal va multimodal tashuv turlari, xizmatlar bozori, temir yo'l transport infratuzilmasi, asosiy yo'nalishlar, logistik konsepsiya imitatsion model.

Abstract: In this article, the main directions defining the development of innovation activities of the railway transport system, the main tasks of economic development of the railway transport system, trends in indicators of the work of rail transport in Uzbekistan were studied, the most important conditions for structural reform of rail transport were outlined, the problems studied according to the results of the analysis were systematized.

Key words: innovation activities of the railway transport system, innovation model, innovation activity, transport System, Task hierarchy, transport complex, innovation capacity, intermodal and multimodal types of transport, services market, railway transport infrastructure, main lines, logistic concept imitation model.

Аннотация: В данной статье изучены основные направления, определяющие развитие инновационной деятельности системы железнодорожного транспорта, основные задачи экономического развития системы железнодорожного транспорта, тенденции показателей работы железнодорожного транспорта в Узбекистане, наиболее важные обозначены условия структурного реформирования железнодорожного транспорта, систематизированы проблемы, изученные по результатам анализа.

Ключевые слова: инновационная деятельность системы железнодорожного транспорта, инновационная модель, инновационная деятельность, транспортная система, иерархия задач, транспортный комплекс, инновационный потенциал, интермодальный и мультимодальный виды транспорта, рынок услуг, инфраструктура железнодорожного транспорта, основные направления, имитационная модель логистической концепции.

KIRISH

Jahon iqtisodiyotining muhim infratuzilmaviy tarmoqlaridan biri transport tizimi bo'lib, uni rivojlantirish har bir milliy iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda jahon va milliy iqtisodiyotning barqaror iqtisodiy o'sishini ta'minlashda iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirish ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Rivojlangan mamlakatlarda yalpi ichki mahsulotning 70-90 foizi aynan innovatsiya faoliyatini rivojlantirish hisobiga yaratilmoqda. Jahon temir yo'llarining 2 trln. yo'lovchi-km yo'lovchi aylanmasi mamlakatlar bo'yicha quyidagicha taqsimlanadi: Yaponiya va Yevropa – 370-380 mlrd. yo'lovchi-km; Hindiston va Xitoy - deyarli 300 mlrd. yo'lovchi-km; boshqa mamlakatlar – 200 mlrd. yo'lovchi-km ^[1].

Jahonda temir yo'l transportida innovatsion faoliyatni rivojlantirish yuzasidan keng qamrovli ilmiy izlanishlar olib borilmoqda. Xususan, temir yo'l transporti infratuzilmasi sifatini yanada oshirish va xizmat ko'rsatish faoliyatini tizimli tashkil qilish, mijoz va transport korxonalarini munosabatini uyg'unligiga yo'naltirilgan samarali marketing faoliyatini tashkil etish kabi yo'nalishlardagi tadqiqotlarni amalga oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Xalqaro transport xizmatlari bozorida murosasiz raqobat kechayotgan bir sharoitda iste'molchilar talabini qondirish, yangi bozor segmentlariga kirib borish va faoliyat natijaviyligini ta'minlash temir yo'l transportida innovatsion faoliyatni masalalarini tadqiq etish mug'im ahamiyat kasb etadi.

Mamlakatimizda iqtisodiyotning muhim tarmog'i sifatida transport kommunikatsiyalarini jadal rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu borada, 2022–2026-yillarda Yangi O'zbekistonning Taraqqiyot strategiyasida ham "transport va logistika xizmatlari bozori va infratuzilmasini rivojlantirish, temir yo'l infratuzilmasini elektrlashtirish darajasini 60 foizga yetkazish va avtomobil yo'llari tarmog'ini jadal rivojlantirish, transport sohasida tashqi savdo uchun "yashil koridorlar" hamda tranzit imkoniyatlarini kengaytirish va tranzit yuk hajmini 15 million tonnaga yetkazish" kabi ustuvor vazifalar belgilangan ^[2]. bo'yicha muhim vazifalar belgilab berilganligi hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Oliy Majlisga Murojaatnomasida "Mahsulotlarimizni ichki va tashqi bozorlarga yetkazish, ularning tannarxini tushirish uchun transport-logistika sohasini rivojlantirishimiz zarur" ^[3] deb ta'kidladilar. Bu o'z navbatida mamlakat transport-tranzit salohiyatidan va zamonaviy yetkazib berish texnologiyalaridan samarali foydalanishni hamda temir yo'l transport tizimini iqtisodiy rivojlantirish yo'llari yuzasidan ilmiy tadqiqotlar olib borishning maqsadga muvofiqligini ifodalaydi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Temir yo'l transport tizimini rivojlantirishning nazariy-uslubiy asoslari bir qator mahalliy va xorijlik olimlarining ilmiy tadqiqotlarida o'z aksini topgan. Ingliz iqtisodchisi Entoni Venablsning fikriga ko'ra transport kompleksi bu ijtimoiy ishlab chiqarishning yuklar va yo'lovchilarni tashishga bo'lgan ehtiyojini qondirishga ixtisoslashgan xalq xo'jiligi tarmoqlari yig'indisi tushuniladi ^[4].

D. Bauersoksning fikricha, an'anaviy usullarga nisbatan yuk tashuvlarini tashkil etishning afzalligi va iqtisodiy samaradorligi masalalarini kiritgan holda multimodal va intermodal yuk tashuvlarini tashkil etish muammolariga alohida e'tibor qaratgan. Shu bilan birga muallif, transport tarmoqlari, transport vositalari va transport kompaniyalari o'z ichiga olgan transport tizimini alohida qayd etadi ^[5].

Mamlakatimiz olimlaridan G'.Samadov, A.Zoxidov, A.Gulamov va M.Ravshanovlarning fikricha "transport tizimi – bu yuk va yo'lovchilarni o'z manziliga yetkazish jarayonida o'zaro aloqasi bo'lgan transport turari va infratuzilmalari majmuasi, ya'ni o'zaro bog'liq bo'lgan transport sektorlari, mehnat resurslari hamda mamlakat iqtisodiyotini samarali bosharish maqsadida transportning barcha turlarini boshqaruv tizimi tushiniladi" ^[6].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Temir yo'l transport tizimini samarali rivojlantirish muammolarini tahlil etish bilan shug'ullangan milliy va xorijlik olimlarning ilmiy izlanishlari natijalari mazkur tadqiqotning nazariy-uslubiy asosi va tizimning ham miqdor ham sifat jihatdan baholashga xizmat qildi. Maqolani tayyorlashda abstrakt va analitik mushohada, qiyosiy va omilli tahlil, indikativ, tanlanma kuzatuv, taqqoslash, iqtisodiy-statistik, induksiya va deduksiya, indikativ, tanlanma kuzatuv, taqqoslash, korrelyatsion va regression tahlil, iqtisodiy-matematik modellashtirish, isikava diagrammasi, aniq muddatda kabi usullardan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Jahon davlatlari iqtisodiyotining samarali rivojlanishida asosiy "qon aylanish" vazifasini bajaruvchi transport kompleksi alohida ahamiyat kasb etadi. Samarali transport tizimi ichki bozorda xosh-ashyo va mahsulot harakatlarini optimallashtiradi, shu bilan bir qatorda tashqi savdoda mamlakatning iqtisodiy raqobatbardoshligini oshirib, jahon bozoriga integratsiya jarayonlarini tezlashtirish imkoniyatini beradi. Umuman olganda mamlakatni keng ko'lamda rivojlantirish mintaqalararo iqtisodiy munosabatlarning yuqori sur'atlarda bo'lishi keng ma'noda transport infratuzilmasining samarali faoliyatiga ham bevosita bog'liq ^[7].

Temir yo'l transportidagi tub iqtisodiy islohotlar uni rivojlantirishning konsepsiyasini ishlab chiqishni taqozo etadi. Shunga muvofiq temir yo'l transportini iqtisodiy rivojlantirish bo'yicha yangi qarashlar tizimini ishlab chiqish zarurati paydo bo'ladi. Bu temir yo'l ishlab chiqarish tizimining barcha darajalaridagi boshqaruv o'rtasida, shu jumladan tashish jarayonini ta'minlash, yetarli miqdordagi tegishli harakatlanuvchi tarkibning mavjudligi, yo'l sifatini, vagonlarning optimal aylanmasini, samarali rejali ta'mirlashni, logistika, marketing va boshqalarni ta'minlash bo'yicha samarali aloqa hamda hamkorlik qilish maqsadining mavjud emasligi temir yo'l transport tizimidagi mavjud tashkiliy-iqtisodiy mexanizmining eng muhim muammosi ekanligi bilan tushuntiriladi.

Mamlakat transport tarmog'ining iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini nafaqat miqdoriy o'sish, balki iqtisodiyotdagi sifat o'zgarishlari, ya'ni ilmiy-texnika taraqqiyoti va innovatsiyalarning tarqalishiga ta'sirini ham ko'rib maqsadga muvofiq. Transport tizimini mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga ta'sir qilishning aniq natijalari orqali ochib beriladi (1-jadval).

1-jadval: Transport tizimining mamlakat iqtisodiy rivojlanishga ta'siri natijalari¹

№	Ta'sir ko'rsatishning turi	Ta'sirning natijalari
1	Bevosita	mahsulot ishlab chiqarishi tannarxining pasayishi / oshishi; mahalliy korxonalar samaradorligini pasayishi / oshishi; aholining harakatlanish, rekreatsion imkoniyatlari, ijtimoiy aloqalarining o'sishi / cheklanishi.
2	Bilvosita	investitsion muhitni yaxshilash; innovatsion faollikni oshirish. turdosh tarmoqlarning intensiv rivojlanishini rag'batlantirish; boshqa ishlab chiqarish omillaridan foydalanish samaradorligini oshirish, ulardan foydalanish uchun bozor imkoniyatlarini oshirish; yalpi talabning shakllanishi.
3	Muddati	Uzoq muddatli takomillashtirish: biznes va aholining yuqori sifatli transport xizmatlariga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish; transport infratuzilmasi mavjudligidan soliq tushumlarini oshirish; aholini ish joylariga yetkazib berish; ish o'rinlarini yaratish; aholini mahsulot bilan ta'minlash (yetkazib berish). Qisqa muddatli ta'sir: xarajatlar pasayishi samaralari yoki, aksincha, sarflar oshishi; aholining yilning ma'lum bir vaqtida turli maqsadlarda ko'chib o'tishga bo'lgan ehtiyojlarini qondirish.
4	Ta'sir ko'rsatish vositasiga ko'ra	Endogen ta'sir: korxonalar va aholi uchun transport bog'lanishni yaxshilash; mintaqaning va doimiy yashash joyi sifatida investitsiya jozibadorligini oshirish. Ekzogen ta'sir: mintaqaning mintaqalararo va tashqi iqtisodiy aloqalarga qo'shilishi.
5	Ta'sir ko'rsatish darajasiga qarab	Mahalliy daraja - ichki tashishlarning rivojlanishi, mahalliy bozorlarning kengayishi, biznes uchun imkoniyatlarning oshishi, aholining harakatchanligini oshirish. Mintaqaviy daraja - biznesni kengaytirish, aglomeratsiyalarni shakllantirish imkoniyatlarini oshirish; aholining harakatchanligi va korxonalarni kadrlar bilan ta'minlashni yaxshilash. Milliy daraja - milliy xavfsizlikni, mamlakat hududiy yaxlitligini ta'minlash, biznesni kengaytirish uchun imkoniyatlar yaratish, aholi va kapitalning harakatchanligi.

Transport tizimining uzoq muddatli ijtimoiy-iqtisodiy o'sish va mamlakat iqtisodiy rivojlanishga ta'siri natijalari quyidagilarda namoyon bo'ladi. Transport infratuzilmasining bevosita samarasi – bu infratuzilmani yaxshilash bilan birga ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish. Iqtisodiyot nazariyasining institusional yo'nalishida jismoniy va institusional infratuzilma transaksiya xarajatlarini (kommunikatsiya, transport, axborot) kamaytirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Temir yo'l tarmog'ining mamlakat iqtisodiyotida tutgan o'rnini baholash, tarmoqni rivojlantirish istiqbollari belgilash hamda tendensiyalarini o'rganish va prognozlashtirish bo'yicha tadqiqotlar olib borish temir yo'l tarmog'ining o'rta va uzoq muddatli strategiyasiga, bugungi kundagi siyosatiga bevosita ta'sir etgan holda moddiy-texnika resurslariga, ishchi kuchiga va moliyaviy holatini rivojlantirishga bo'lgan ehtiyojni aniqlashga hamda uning uzoq muddatli strategiyasini ishlab chiqishga asos bo'lib xizmat qiladi.

Temir yo'l transportining rivojlanish darajasi mamlakat iqtisodiyotining rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi, chunki mahsulotning yakuniy narxi tarkibidagi transport xarajatlari va o'z vaqtida yetkazib berishni ta'minlash imkoniyati mahalliy korxonalarining muhim raqobatbardoshlik omili hisoblanadi. Shuning uchun temir yo'l transport tizimining asosiy faoliyat ko'rsatkichlarini, transport va logistika infratuzilmalarining rivojlanish bosqichlarini o'rganish hamda tizimda mavjud muammolarni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish bugungi kunda asosiy masalalardan biri bo'lib kelmoqda. O'zbekistonda mahalliy yuk tashuv hajmining ulushi 5.3% va tranzit tashuv hajmining ulushi 92.5% temir yo'l transportiga to'g'ri keladi^[9].

Tashishga taqdim etiladigan asosiy tovar mahsulotlariga ko'mir, don, neft, ruda, mineral o'g'itlar va boshqa katta hajmli to'kib ortiladigan va suyuq yuklar kiradi (2-jadval). Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, temir yo'l transporti orqali tashiladigan yukning asosiy qismi tog'-kon sanoati mahsulotlariga (ko'mir, neft va neft mahsulotlari, qora va rangli metallar, rudalar) to'g'ri keladi.

2-jadval: Temir yo'l transportida ayrim turdagi yuklarni tashish hajmi, ming tonna²

Ko'rsatkichlar	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Toshko'mir	3 971,0	3 712,7	442,9	5 632,6	5 231,0	4 459,2	5 673,8
Neft mahsulotlari	10 773,9	10 661,4	10 961,9	6 769,4	6 156,2	5 951,6	5 372,2

1 O'rganilgan adabiyotlar asosida muallif tomonidan tizimlashtirilgan.

2 "O'zbekiston temir yo'llari" AJ ma'lumotlari.

Qora va rangli metallar	959,5	887,2	812,7	1 079,3	1 280,9	1 113,2	1 054,9
Kimyoviy va mineral o'g'itlar	4 304,2	4 381,3	4 049,8	3 451,4	3 602,6	4 210,9	4 641,7
Qurilish mollari	7 728,7	6 690,3	6 329,4	5 475,3	5 575,5	4 071,9	5 607,7
Sement	5 325,7	5 514,1	4 846,4	4 866,4	5 112,0	5 044,5	4 582,1
Yog'och mahsulotlari	46,3	21,2	18,9	27,1	31,2	19,7	23,0
Don va don mahsulotlari	1 266,9	1 269,6	1 662,4	1 737,1	1 645,2	1 898,6	2 000,4
Jami	34 376,2	33 137,8	29 124,4	29 038,6	28 634,6	26 769,6	28 955,8

Yuklarni yetkazib berishning kechikishi harakat tarkibning to'xtash punktitlarida muammolar saqlanib qolganligi bilan izohlanadi, mazkur holat temir yo'l transporti o'z oldiga qo'yilgan vazifalarni samarali ijrosini ta'minlash uchun harakatlanuvchi tarkibning faolyait samaradorligini oshirish zarurligini ko'rsatadi. 3-jadvalda umumiy foydalanishdagi ishchi, yuk, harakatlanuvchi tarkibning ayrim turlaridan foydalanishni tavsiflovchi ma'lumotlar keltirilgan.

3-jadval: O'zbekistonda temir yo'l transporti ishi ko'rsatkichlari³

Ko'rsatkichlar	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Lokomotiv unumdorligi, sutkasiga ming tkm brutto	947	1015	1056	1110	1190	1200
Yuk vagonining unumdorligi, sutkasiga tkm netto	30	30,4	30,8	31,1	32	32,2
Yuk poyezdining uchastka bo'yicha o'rtacha tezligi, km-soat	32	31	30,6	31,3	30	31
Yuk poyezdining texnik tezligi, km-soat	39,3	39,7	40,4	40,7	41,1	41
Yuk vagonining o'rtacha aylanish vaqti, sutka	4,6	5,78	4,2	4,1	3,84	3,9

So'ngi o'n besh yilda yuk tashish hajmi 27 % va yo'lovchilar soni 86 %ga oshgani bilan mazkur davrda tashish jarayonida foydalanilgan magistral lokomotivlarning inventar parki 18,2 % ga kamayganligini kuzatish mumkin. Yuk poyezdining uchastka tezligi 9,6 %ga kamayganligi temir yo'l transportida o'tkazuvchanlik qobiliyati ma'lum darajada kamayishiga olib kelgan [10]. 2016–2021-yillarda yuk poyezdlarining texnik va uchastka bo'yicha o'rtacha tezligi belgilangan tezlikdan ancha past bo'lib, fikrimizcha, poyezdlar harakatlanish tezligiga quyidagi omillar salbiy ta'sir ko'rsatmoqda:

- yuk poyezdlarining belgilangan vaqt me'yoridan kech qolishi;
- stansiyalardagi texnik nosozliklar;
- stansiyalarda poyezdlar bilan bajariladigan texnologik vaqt me'yorlarining ortishi;
- stansiyadagi nosozliklarni bartaraf etishga sarflanadigan vaqt me'yoringin ortishi;
- yuk poyezdlar harakati bilan bog'liq ishchi xodimlarning salbiy ta'siri.

Texnik va tashkiliy darajani miqdoriy baholash metodikasi korxonaning umumiy innovatsion faoliyati samaradorligini baholashda ilmiy asoslangan baza bo'lishi mumkinligiga innovatsion faoliyatni rivojlantirish vositalaridan biri sifatida qaraladi. Bir vaqtning o'zida, innovatsiyalar va kapital qo'yilmalarning samaradorligini zamonaviy baholash usullari yordamida mazkur metodikani tekshirish va to'ldirilishi maqsadga muvofiqdir. Korxonada faoliyatining iqtisodiy ko'rsatkichlarida ham o'zgarishlar mavjud bo'lishi uchun, korxonaning texnik va tashkiliy darajasida o'zgarishlar bo'lishi va ularda taklif qilinayotgan miqdoriy baholash aks ettirilishi kerak bo'ladi.

Shuni inobatga olish kerakki, texnik, tashkiliy va iqtisodiy darajalar o'rtasida qandaydir aniq bog'lanish mavjud bo'lishi va u qay yo'sin bog'lanishi mumkinligi borasida aniq bir fnuksiya mavjud emas. Bu bog'liqlik nima bilan ifodalanishini aniqlab olish kerak bo'ladi. Boshqaruv jarayoni, ayniqsa, texnik, tashkiliy darajani miqdoriy baholash metodikasidan foydalanganda erishilgan innovatsion faoliyat natijalarini monitoring qilish (nazorat qilish) uchun ma'lum bir innovatsiyalar samaradorligini baholash lozim bo'ladi. Bular quyidagi ko'rsatkichlaridan foydalanish mumkinligini belgilab beradi.

Innovatsiyalarni joriy etishdagi yillik iqtisodiy samara mana bu formula bilan aniqlanadi:

$$S_{in} = \sum_{i=t_n}^{t_m} (N_T - X_T) * k_t \quad (1)$$

³ "O'zbekiston temir yo'llari" AJ ma'lumotlari.

bu joyda:

S_{in} – innovatsiyalar tatbiq qilinagandan keyingi yil davomida ko‘rilgan iqtisodiy samara, so‘m hisobida;

N_T – innovatsion tadbirlar amalga oshirilgach, natijalar hisoblanib, uning qiymat bahosi, so‘m;

X_T – innovatsiyalarni tatbiq qilishga mo‘ljallangan yillik xarajatlar, so‘m hisobida;

t_m – amala oshirilgan ishlar oqibatlar va ularning miqdori;

k_t – har xil vaqtda bo‘ladigan xarajatlar va ularning oqibatlarini bir vaqtga olib keltish (diskontlash) koeffitsiyenti

– mana bu formula bilan aniqlanadi:

$$k_t = (1 + E_T)^t \quad (2.2)$$

bu joyda: k_t – vaqti turlicha bo‘lgan xarajatlar va natijalarni bitta vaqtga olib kelish meyor berilgan bo‘lib, u son jihatdan kapital qo‘yilmalarning samaradorlik koeffitsiyentiga teng ($k_t = 0.1$); t – mazkur yildagi xarajatlar va natijalarni hisob-kitob yilidan ajratib turadigan yillar soni.

Hisobot yili sifatida mahsulot ishlab chiqarish (tashishni tashkil etish va h.k.) boshlangan yoki yangi texnologiya, mehnatni yoki boshqaruvni tashkil etishning yangi usullari qo‘llangan yildan oldingi va barcha ko‘rib chiqilayotgan innovatsiyalar variantlari orasidagi birinchi kalendar yili olinadi. Agar xarajatlar hisobot yili boshlanishidan oldin amalga oshirilgan bo‘lsa, ular k_t – bitta vaqtga keltirish koeffitsiyentiga ko‘paytiriladi, agar hisob-kitob yilidan keyin amalga oshirilsa N_T – ga bo‘linadi.

N_T – mana bu formula bo‘yicha aniqlanadi:

$$N_T = \sum_{i=t_n}^{t_m} (N_t^j - N_t^b) * k_t \quad (2)$$

Transport sohasida davlat innovatsion siyosati qoidalarini amaliyotga joriy etish jarayonida asosiy o‘rinlardan birini egallovchi “O‘zbekiston temir yo‘llari” AJ mamlakatdagi eng yirik kompaniya va umummilliy temir yo‘l transport kompaniyasi hisoblanadi. Korporativ innovatsion siyosatni ishlab chiqish va amalga oshirish orqali ushbu mexanizm ishlatiladi.

Korporativ innovatsion siyosat – bu shunday to‘plamki unda xo‘jalik yurituvchi subyektning oqilona tashkiliy-iqtisodiy, ilmiy-texnik va ijtimoiy rivojlanishini rag‘batlantirishga qaratilgan innovatsion boshqaruvchi ta‘sir etish maqsadlari, shakllari va usullaridan iboratdir. “O‘zbekiston temir yo‘llari” AJning innovatsion siyosati uni umummilliy transport kompaniyasi sifatida rivojlantirishga, kompaniyaning uzoq muddatli samarali ishlashi va moliyaviy barqarorligini oshirishga, xizmatlar sifatini oshirishga, transport ishlab chiqarish ko‘lamini kengaytirishga va xalqaro transport tizimiga chuqur integratsiyalashuviga qaratilgan.

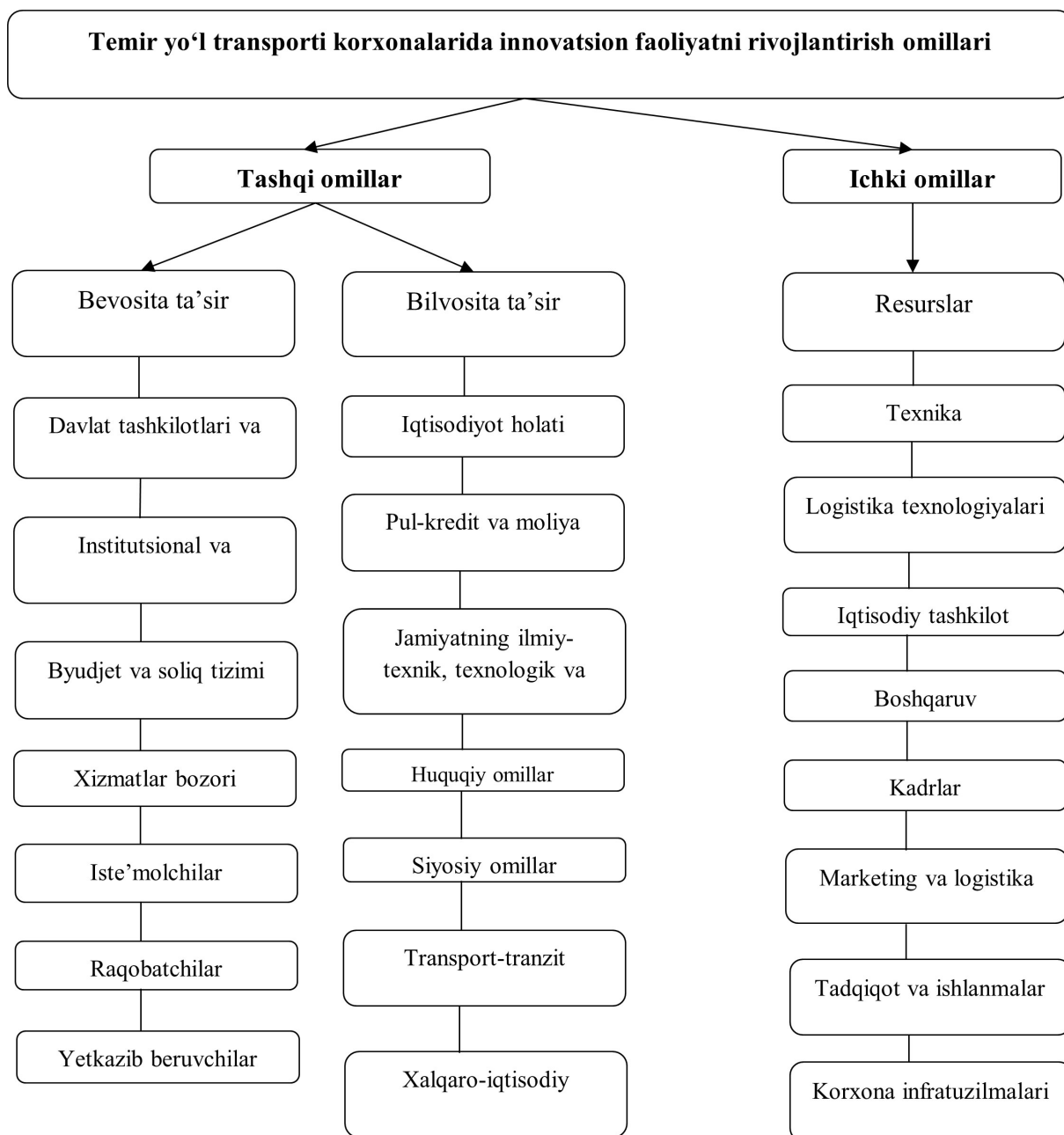
“O‘zbekiston temir yo‘llari” AJ ustavida belgilangan maqsadlarga erishish uchun kompaniya rahbariyatiga jamiyatda yagona texnik, ilmiy-texnik va innovatsion siyosatni olib borish, zarur investitsiya resurslarini jalb qilgan holda kompaniyaning ishlab chiqarish quvvatlarini rivojlanishini ta‘minlash, ilmiy-tadqiqot, tajriba-konstruktorlik, loyiha, qidiruv, qurilish, qurilish-montaj va ta‘mirlash-qurilish ishlarini tashkil etish, jamiyatning intellektual mulkini boshqarish va tasarruf etish vazifalari yuklatilgan. Korporativ innovatsion siyosatni shakllantirish hamda amalga oshirish yo‘nalishlari “O‘zbekiston temir yo‘llari” AJda 3.3-rasmda keltirilgan (3.1-jadval).

Innovatsion siyosatni korporativ darajada amalga oshirish strategik, taktik va tezkor rivojlanish rejalarini tizimini ishlab chiqish va joriy etish orqali ta‘minlanadi. Rivojlanish jarayonlarini rivojlantirish tizimining xususiyati, shuningdek, innovatsiyalarni boshqarish tizimidagi darajalar va alohida bo‘g‘inlar o‘rtasidagi o‘zaro hamkorlik jarayonlarining xususiyatlari rejalashtirilgan tadbirlar tizimini ishlab chiqish va amalga oshirish jarayonining mazmuni bilan belgilanadi.

“O‘zbekiston temir yo‘llari” AJdagi innovatsion jarayonlarni tashkil etish boshqaruv apparatining vakolatiga kiradi va uning asoslarini aniqlash jamiyatning boshqaruv organlari tomonidan amalga oshiriladi. “O‘zbekiston temir yo‘llari” AJ faoliyatiga umumiy rahbarlikni Direktorlar kengashi amalga oshiradi. Uning vakolatlariga quyidagi masalalar kiradi: jamiyat faoliyatining ustuvor yo‘nalishlarini belgilash; kompaniya faoliyatining istiqbolli rejalarini va asosiy dasturlarini, shu jumladan yillik budjetlar va kompaniyaning investitsiya dasturini tasdiqlash.

Jamiyat kollegial boshqariladi. Uning ijro organi boshqaruv apparati hisoblanadi. Jamiyat boshqaruvining vakolatlariga kompaniya faoliyatining joriy rejalarini ishlab chiqish va tasdiqlash kiradi. Bundan tashqari kompaniya faoliyatining ustuvor yo‘nalishlari va ularni amalga oshirish bo‘yicha istiqbolli rejalarini, shu jumladan jamiyatning yillik budjetlari va investitsiya dasturini ishlab chiqish va direktorlar kengashiga taqdim etish, ularning bajarilishi to‘g‘risidagi hisobotlarni tayyorlash ishlari kiradi.

Temir yo‘l transportida innovatsion faoliyatni rivojlantirishning asosiy maqsadi temir yo‘l transportida fan, texnika va texnologiyalarni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishlarini amalga oshirish uchun tashkiliy va iqtisodiy sharoitlarni yaratishdir.

1-rasm: Innovatsion faoliyatni temir yo'l transporti korxonalarida rivojlantirish omillari

Yuqorida temir yo'l transporti innovatsion faoliyatini rivojlantirishda amal qilinishi lozim bo'lgan tamoyillarni keltirib o'tdik. Tadqiqotimizni davom ettirgan holda, temir yo'l transportida innovatsion faoliyatni rivojlantirishning tarkibiy baholash usulidan samarali va optimal foydalanish uchun innovatsion faoliyatni rivojlantirish algoritmini keltirib o'tmoqchimiz.

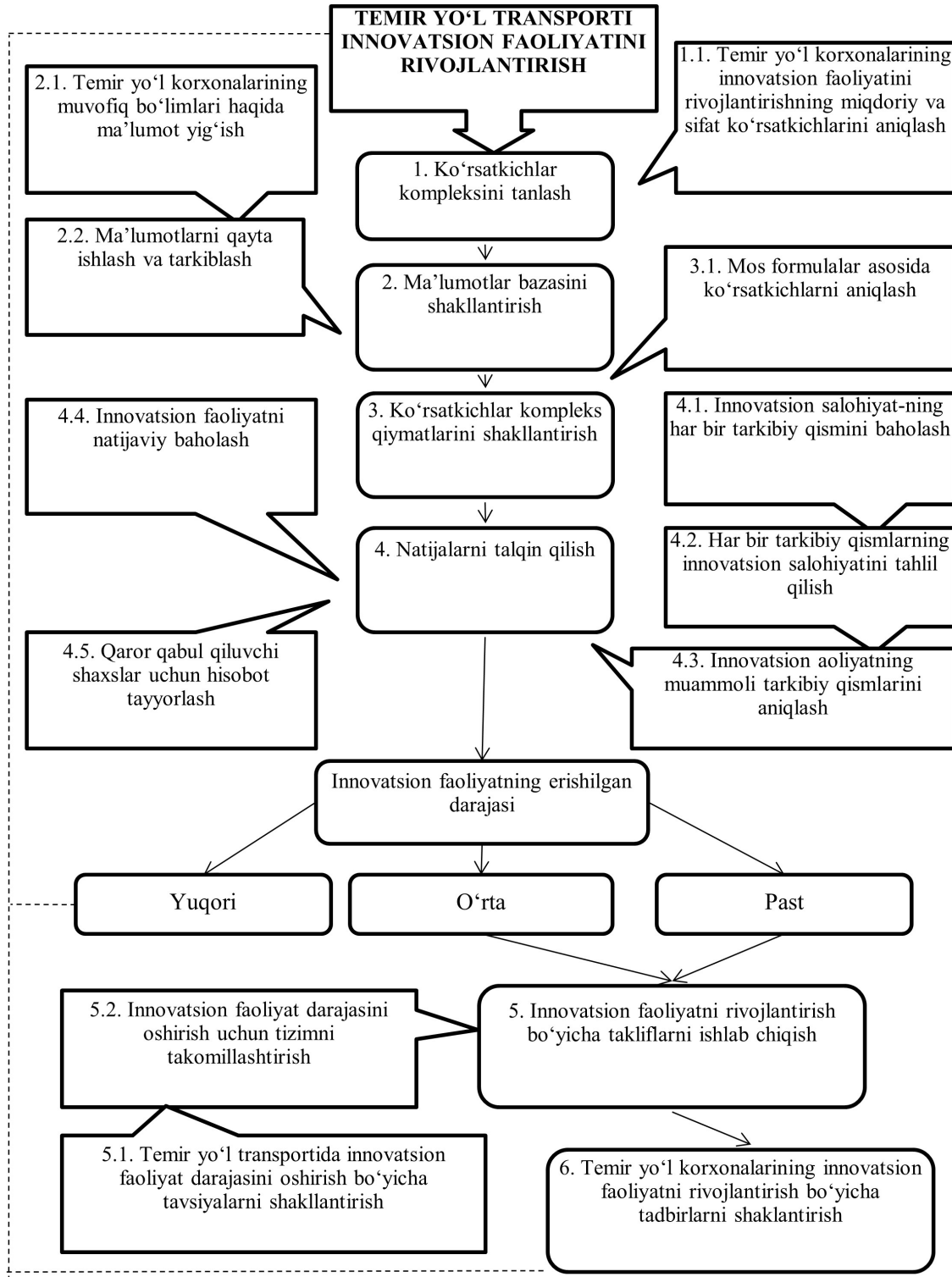
Temir yo'l transportida innovatsion faoliyatini rivojlantirish algoritmi quyidagilarni aks ettiradi:

- baholashni amalga oshirish mobaynida bajariladigan ishlar va ularning turi;
- baholashni amalga oshirishning asosiy bosqichlari;
- temir yo'l transportida innovatsion faoliyatni rivojlantirishni amalga oshirishning optimal ko'lamini aks ettiruvchi, o'zaro bog'liq bo'lgan harakatlar ketma-ketligi (2-rasm). Temir yo'l transporti innovatsion faoliyatini tarkibiy baholash usulida baholash jarayonining asosiy ishtirokchilarini belgilab olamiz. Buni amalga oshirishimiz uchun korxonada bevosita innovatsion faoliyatni rivojlantirish bilan shug'ullanuvchi maxsus bo'lim bo'lishi lozim, buni inobatga olgan holda korxonada mazkur bo'lim mavjud degan tarzda tahlilni davom ettiramiz.

Temir yo'l transportida innovatsion faoliyatni rivojlantirish jarayonida ma'lumotlarning aniq hajmini tanlab olish, guruhlash va tahlil qilish lozim bo'ladi. Zarur ma'lumotlarni taqdim qiluvchi bo'limlar: moliya, xodimlar,

korxonada innovatsion faoliyati boshqaruvi bilan shug'ullanuvchi bo'limlar; ishlab chiqarish va texnologik bo'lim; ilmiy-tadqiqotlar bo'limlarini belgilab olish lozim. Ma'lumotlar temir yo'l transporti korxonasi innovatsion faoliyatini boshqaruvchi bo'lim tomonidan talablarga ko'ra muayyan vaqt davomida belgilangan muddatda taqdim qilinishi talab qilinadi. Keyin transport korxonasi innovatsion faoliyati boshqaruvi bo'limi olingan ma'lumotlarni tahlil qiladi va olingan natijalar asosida korxonada innovatsion salohiyatini aniqlaydi, natijalarni korxonada faoliyatiga tatbiqini amalga oshiradi.

2-rasm: Temir yo'l transportida innovatsion faoliyatni rivojlantirish yo'llari⁴

4 Muallif ishlanmasi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olingan natijalarning belgilangan talab darajalariga mos kelmaganlarining tahlil qilinishi, vujudga kelish sabablarining aniqlanishi va transport korxonasi innovatsion faoliyatini rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilishi uchun rahbariyatga topshiriladi. Bunda baholash ko'rsatkichlari tizimiga qo'yiladigan zaruriy talablar quyidagilardan iborat:

- ko'rsatkichlar innovatsion faoliyat jarayonini tashkil etuvchilarning barchasini qamrab olishi kerak;
- ko'rsatkichlar transport korxonasi istiqbolini hisobga olgan holda, kamida 3-5 yilga, tashkilot faoliyatining tahlili asosida shakllanishi kerak;
- baholash ko'rsatkichlarining ishlab chiqilishi transport korxonasi innovatsion faoliyati asosida, uni tavsiflovchi omillarni aniqlagan holda, tashkilotning ilmiy-texnik, ishlab chiqarish va texnologik, tashkiliy-boshqaruv, kadrlar va ijtimoiy jihatlarini tavsiflovchi, yetarli va sifatli ma'lumotlar hajmidan foydalanib amalga oshirilishi kerak;
- ko'rsatkichlarning soni unchalik ko'p bo'lmagan holda, innovatsion faoliyat elementlarini to'liq qamrab olishi zarur.

Taklif qilinayotgan temir yo'l transportida innovatsion faoliyatni rivojlantirish bo'yicha yondashuv innovatsion salohiyatni iqtisodiy mohiyatiga asoslangan bo'lib, unga ta'sir qiluvchi omillar va uning tarkibi qismlarini hisobga oladi. Innovatsion faoliyatni tarkibiy qismlari asosida guruhlangan va ularga ta'sir o'tkazuvchi bevosita boshqariladigan omillarni baholash ko'rsatkichlari majmui ishlab chiqilgan va "O'zbekiston temir yo'llari" AJ innovatsion faoliyatini baholash imkoniyatini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. <https://data.worldbank.org/indicator/is.air.good.mt.k1>.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-fevraldagi "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF–60-sonli Farmoni. // www.lex.uz.
3. Венаблес, А. Ж. (2007). Эвалуатинг Урбан Транспорт Импроvementс: Сост–Бенефит Аналісис ин тхе Пресенсэ оф Аггломератион анд Инсоме Тахатион. Журнал оф Транспорт Эсономисс анд Полиси, 41:173–188 п.
4. Коврижных И.В. (2016) Анализ и оценки эффективности управления в организации / И.В. Коврижных. – Барнул: АФ СибАГС – 86 с.
5. Zohidov A.A. (2018) Markaziy Osiyo transport tizimini samarali boshqarish mexanizmini takkomillashtirish. Iqt. fan. dok. ... dis. Avtoref., Toshkent.
6. Gulamov A.A. Temir yo'l kompaniyasining asosiy kapitalini iqtisodiy jihatdan baholash metodologiyasini takomillashtirish ("O'zbekiston temir yo'llari" AJ misolida). Iqt. fan. dok. ... dis. Avtoref., Toshkent 2020.
7. Yarashova V.K. O'zbekiston transport tizimini rivojlantirishning makroiqtisodiy jihatlari. Iqt. fan. dok. ... dis. Avtoref., Toshkent 2022.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Jtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

